

Kriminološki pogledi na migracije

Janez Pečar*

V Jugoslaviji obstajajo skoraj dve desetletji intenzivni migracijski tokovi oziroma selitve delovne sile, in sicer v zunanji migraciji zaposlovanje v zahodni in deloma srednji Evropi ter Skandinavskih deželah, v notranji pa prihajanje delavcev iz drugih republik, predvsem v Slovenijo. Večina današnjih migracijskih gibanj nima za svojo posledico izseljevanja kot ob prelomu zadnjega stoletja in še pozneje, toda dosti migrantov vendarle ostaja drugod in si poišče novo domovino, kjer ostajajo tudi njihovi otroci.

Čeprav neredko gledamo na migracije z določeno čustveno naravnostjo, domotožjem itd., so pomembna predvsem gospodarska in z njim v zvezi tudi politična vprašanja, pri čemer imamo pred očmi različne interese prebivalstva, delodajalcev, države,¹ delojemalcev itd. Ker gre pri migraciji vsaj domnevno tudi za mlade, dinamične, dejavne, sposobne in ne samo nezaposlene, revne in podobne ljudi, je zaskrbljenost, ki jo povzroča tovrstno preseljevanje, tudi družbeno politična, če ne celo vojaška. Ta sestavek obravnava vprašanje migracij s kriminološkega in deloma kriminalnopolitičnega zornega kota. Kajti **migranti so neredko devianti** tudi zaradi novih razmer in žrtve prenekaterih okoliščin ter zato v središču pozornosti obeh družb, tiste, iz katere odhajajo, in tiste, kjer se zaposlujejo.

Poznamo več vrst selitev delovne sile; emigrante, imigrante, remigrante itd.

Migracije pogojujejo različni dejavniki, o katerih v tem sestavku razmišljamo v toliko, kolikor se povezujejo z vprašanji, ki zanimajo kriminologijo in znanosti o človeškem odklonskem vedenju, ki spremlja migracije podobno kot katerekoli druge, četudi na splošno pozitivne družbene procese. Vendar moramo že kar na začetku ugotoviti, da sociološke študije o migracijah (vsaj pri nas) močno zanemarjajo vprašanja odklonskosti v vedenju migrantov in migrante — deviante v kriminološkem smislu. Res je, da so za poznavanje migrantske problematike verjetno bolj potrebne kakšne druge študije toda tudi kriminoloških in njih podobnih raziskav ne gre prezreti ob pogosto predimenzioniranem poudarjanju domnevne nevarnosti migrantov v družbah oziroma okoljih, ki jih sprejemajo. Zato je zlasti na zahodu več raziskav o primerjavah kriminal-

nosti migrantov nasproti odklonskosti domačega prebivalstva. Ugotovitve na splošno niso neugodne za migrante, čeprav v kaki kriminalnosti in ekscesivnosti prednjačijo pred domačimi storilci.

Značilnosti, ki dajejo sodobnim migracijam poseben pečat, so »prostovoljnost, gospodarska pogojenost, začasnost in organiziranost«.² V glavnem gre za interevropske migracije, toda nihče nima zadovoljivega pregleda nad podatki o migracijah, ki pogosto potekajo tudi neorganizirano in ilegalno.

Ob pozitivnih posledicah migracij je dosti negativnih. Med njimi so tudi kriminaliteta in podobni pojavi, s katerimi so zlasti povezani nadzorni organi družb, ki migrante sprejemajo. Od tod lahko izvira tudi **dosti nasilja nad migranti, diskriminacije, diskrecije in selektivnosti v ravnanju z njimi** predvsem če se je treba koga znebiti in ga spraviti iz območja države gostiteljice, če ne ustreza ne samo gospodarskim, ampak morda tudi političnim namenom (terorizem, diverzanti, vohuni, agenti itd.).

Za Slovenijo je pomembno, da v obdobju »1961 do 1971 prvič v svoji demografski zgodovini stopa iz migracijsko negativne v migracijsko pozitivno družbo«³ zaradi prihajanja delavcev iz drugih republik. Čeprav ni točnih podatkov, je med aktivnim prebivalstvom izredno visok odstotek delavcev iz drugih republik, po predvidevanjih pa naj bi jih do leta 1985 prihajalo do 12 000 letno.⁴ To prihajanje ni brez težav, ne v stanovanjskem, narodnostnem itd. in ne v kriminalnopolitičnem smislu. Poleg tega pa je še dosti zaskrbljenosti z akulturacijo, asimilacijo, akomodacijo, integracijo in nasprotnimi procesi ter nezadovoljstvom v razmerjih med prišleki in domačini.

Zato moramo ob morebitnem nezadovoljstvu s stanovanjem, zdravjem, izobraževanjem, kulturo, zaposlovanjem itd. migrantov in ob omejevanju negativnih posledic obravnavati to vprašanje tudi s kriminološkimi razmišljanji.

1. Koliko in kakšne migracije

Čeprav se z migranti ukvarja dosti družbenih institucij, ni točnega pregleda, koliko občasnih ali sezonskih delavcev je iz Slovenije na delu v tujini niti koliko je v Sloveniji na sezonskem začasnem ali kakem drugačnem delu ljudi iz

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, znanstveni svetnik, Inštitut za kriminologijo, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana.

¹ Petrovič, s. 73.

² Toš, N.: TIP 16, 1979, 1, s. 113.

³ Mežnarič: Migracije delavcev iz drugih republik v Slovenijo, s. 1.

⁴ Prav tam.

drugih delov Jugoslavije. Podatki ne samo, da niso točni, ampak se tudi menjavajo, poleg tega pa je vedno treba računati s tistimi, ki odhajajo in prihajajo »ilegalno«, to je neorganizirano in mimo organizacij za zaposlovanje. Cenijo, da je v letih 1968 do 1973 odšlo iz Jugoslavije letno povprečno 150 000 delavcev, v letih 1974 do 1978 pa okoli 20 000. Skupno število Jugoslovanov na delu v tujini naj bi bilo leta 1977 okoli 700 000 oziroma z družinskimi člani približno 1 000 000.⁵

Trenutno naj bi bilo med Slovenci okoli 60 000 ljudi na začasnem delu v tujini, hkrati ko je v Sloveniji približno 120 000 sezoncev iz drugih republik (nekateri trdijo, da jih je 140 000).

Značilno za obe skupini migrantov (slovenskih v tujini, in neslovenskih pri nas) je, da gre pretežno za mlajše, nekvalificirane ali polkvalificirane (Slovenci v tujini imajo boljše poklicno strukturo), za ljudi s težavami v prilagajanju zaradi jezika, kulture, delovnih navad, etnopsiholoških sestavin in sploh pogledov na svet. Iz drugih republik ostaja največ delavcev v Sloveniji, Slovenci pa največ odhajajo v Zvezno republiko Nemčijo. In sploh pravijo, da je notranja migracija začetek ali prva stopnja odhajanja v tujino. Slovenci odhajajo v Nemčijo, Avstrijo, Švico, Francijo, na Švedsko itd., migranti v Sloveniji pa so največ iz Hrvaške ter Bosne in Hercegovine.

Tuje raziskave ugotavljajo, da imajo naši migranti npr. v ZRN boljše poklicno sestavo od turških, portugalskih, španskih, grških in italijanskih delavcev⁶ in da na sploh odstopajo od delavcev drugih narodnosti. Ker Slovenci nimajo toliko težav z nemščino, se lažje prilagajajo razmeram, v katerih so.

Motiviranost za odhajanje od doma je pri obeh migrantskih skupinah predvsem gospodarske narave oziroma v okoliščinah, ki se kakorkoli povezujejo z nezaposlenostjo, iskanjem boljše zaposlitve, z dohodkom, kvalifikacijo, pa s stanovanjskimi in podobnimi težavami. Večinoma gre za prizadevanja po spremembi družbenega in socialnega položaja na boljše. Za naše razmišljanje pa je pomembno, ali si je posameznik z izboljšanjem socialnega in gospodarskega položaja v migraciji izboljšal tudi svoj družbeni položaj.

Ugodnejše pridobivanje dohodka ali sploh možnost pridobivanja dohodka je temeljni razlog za selitve delovne sile, njeni tokovi so znani in jih lahko domnevamo in delno uravnavamo

najučinkovitejše seveda z gospodarskimi ukrepi. Nezaposlenost, brezposelnost, revščina, pomanjkanje itd. pa so lastnosti, ki so jih že klasiki marksizma (in pred njimi že drugi) povezovali z odklonkostjo, uporom, odporom itd. Prav zato so migracijski procesi s svojimi spremljajočimi pojavi zanimivi tudi s kriminološke plati.

Poleg prednosti, ki jih prinašajo tuji delavci, povsod ustvarjajo tudi negodovanje in negativno vrednotenje. Družba, ki jih potrebuje, jih po drugi plati tudi odklanja, vsaj v posameznih svojih segmentih. Natika jim vzdevke, jih zaznamuje in oblikuje stereotype, ki postajajo splošni. Če prišleki ne naletijo na razredne zapreke pa se morajo pogosto spoprijemati z narodnostnimi, poklicnimi, s konflikti, ki izhajajo iz njihovih navad, vere, prehrane itd.

S seboj prinašajo kulturo (ali subkulturo), pa tudi svoje konflikte in negativne lastnosti, všteti kriminalne. Zato se tudi družbeno (zlasti formalno) nadzorstvo zanje izredno zanima in prav tako tudi politika, sredstva javnih komunikacij ipd.

2. Kriminogeni vplivi migracij

V Sloveniji se srečujemo z notranjimi in zunanji migracijskimi tokovi. Pri notranjih so procesi selitve delovne sile z manj razvitih območij na bolj, pri čemer nastajajo še pojavi urbanizacije in industrializacije; pri zunanjih migracijah pa gre za selitve delovne sile ali emigracijo v tujino. Čeprav ne gre toliko za izseljevanje, pa se emigracije često končujejo z izselitvijo določenega dela migrantov, ki se nočejo več vrniti v rojstne kraje. Kadar se interne migracije končujejo v emigraciji, govorimo tudi o t. i. dvostopenjski migraciji.

Kriminologija in kriminološke raziskave se že po naravi in lotevanju družbenih vprašanj ukvarjajo z negativnimi posledicami migracij oziroma s tistimi pojavi, ki se povezujejo z njimi in imajo nezaželene učinke. Začetne severno-ameriške raziskave in migracijske teorije so nastajale pod vplivi priseljevanja različnih narodov v ZDA, rasnih in razrednih vprašanj, asimilacije in talilnega lonca (melting pot). Danes pa je dosti razmišljanj o migracijskih tokovih v Evropi, kjer je pretežno v zahodno in severnoevropskih državah po približnih ocenah okoli 13 000 000 migrantov, predvsem iz sredozemskih dežel.

S preučevanjem negativnih posledic migracij (tudi v socializaciji) dosti pišejo o prisilni asimilaciji

⁵ Toš, N.: TiP, s. 113.

⁶ Toš, N.: Migracije, Bilten 6, s. 7.

laciji, duševni neuravnovešenosti migrantov, o brezosebni, ko pride migrant v tuja mesta, o stiskah, ki nastajajo zaradi nuje spreminjanja stališč, navad in vrednot, o deprivilegiranih socialnoetničnih manjšinah, pa o konjunktivnih procesih, kot so akomodacija, adaptacija in akulturacija, disjunktivnih, kot so konflikti in nasprotovanja, diskriminacija in segregacija, ter etničnih stratifikacijah. Nemalo tujih raziskav se ukvarja s sestavinami, ki bi jih lahko imenovali v **kriminal napeljujoče situacije**. To zadnje je predvsem predmet kriminološkega raziskovanja.

Migranti navadno prihajajo iz okolja, kjer so rasli v drugačnih vzorcih vedenja, ki so jih »predstavljale ustaljene oblike mišljenja in delovanja v vsakdanjih položajih«. ⁷ V novem okolju pa so zaradi pretrganja vezi s starim podvrženi dezorganizaciji, sekularizaciji in individualizaciji.

Zaradi tovrstnega in drugega razločevanja od domačega prebivalstva v novem okolju, ki razširja o »prišlekih« (tudi pri nas) svoje predstave, včasih dokaj neugodne, se nasproti migrantom ustvarja diskriminacija in negativno označevanje. Pri tem nastaja za migrante položaj, ko neredko sprejemajo podobo o sebi, ki jim jo vsiljujejo drugi (glej npr. kaj pravijo sezonski delavci v Sloveniji o tem, kaj mislimo Slovenci o njih).

To in še marsikaj drugega ustvarja družbeno oddaljenost (social distance) med domačini in priseljenci (migranti), kar pelje do pojavov izolacije, segregacije, depriviligiranosti itd. Podobne procese kot neslovenski delavci v Sloveniji občutijo tudi Slovenci v Zahodni Nemčiji. Pojave, za katere smo Slovenci občutljivi, kadar gre za naše ljudi v tujini, navadno ne občutimo kot negativne, ko vrednotimo »južnjake« na Slovenskem.

Tako prilagojevalni, akulturacijski in asimilacijski procesi, ki jih priseljencem doživlja v novem družbenem in delovnem okolju, se odražajo v njegovi zavesti ⁸ in delujejo na spremembe v njegovih vrednotah. Le-te pa **oblikujejo njegovo vedenje, ne samo v pozitivnem, marveč tudi v negativnem smislu**. Zato lahko postaja tudi kriminalen, delikventen in sploh devianten in ker se od njega pod vtisom posameznih ekscesov kaj takega pričakuje v družbi, ki ga sprejema, je pogosto toliko bolj nadzorovan od ustreznih kontrolnih mehanizmov.

Že Durkheim je (družbeno) mobilnost štel kot pojav, ki ovira posameznikovo integracijo v družbene skupine. ⁹ Če migranta v novem okolju še težko sprejemajo in če ima jezikovne in druge težave, če ima preveč prostega časa, če ni primarnih in sekundarnih kontrol itd., če prebiva v propadajočem mestnem okolju in v soseski s subkulturnimi in protikulturnimi vrednotami itd., lahko toliko prej prihaja do alkoholizma, prostitucije, kriminalnosti, življenja na tuj račun itd.

Osamljeni, izkoriščani (pravno in družbeno), zaznamovani in kako drugače prizadeti tuji sezonski delavci često postajajo obrobna skupina, v kateri je dosti posameznikov potisnjenih v kriminal. Povzročajo razne oblike nemira in nereda, spolnega in drugega nasilja tako nasproti sebi enakim kot nasproti ljudem iz družbe, ki jim nudi začasno zaposlitev.

3. Odklonskost in družbena vpetost migrantov

Javna pozornost in budnost zlasti formalnega nadzorstva v družbi, ki migrante sprejema, vedno spremlja »prišleke« in jih tehta glede na prednosti in težave, ki nastajajo z njihovim bivanjem v novem okolju. Vsa prizadevanja okoli migrantskih vprašanj so naravnana v položaje, ki nastajajo z njihovim prihodom in bivanjem. Povsod pa zelo malo vedo:

— kdo so sploh migranti in kakšni so, iz kakšnih okolij prihajajo in kakšne »kulturne« obrazce vzdržujejo, kakšne so njihove navade in kaj z njimi potrebujejo? Skratka, največkrat ni podatkov, kakšni so bili prej, preden so prišli v nove kraje.

— Nikoli ali pa v izjemnih primerih obravnavajo migrante v novem okolju z zornega kota nadaljevanja njihovega prejšnjega življenja (res da v novih družbenopolitičnih, socialnih in drugih razmerah) kot nečesa, kar se ne da pretrgati od prej in kar je ključno za življenje in modele vedenja v prihodnosti, četudi v drugačnem okolju.

— Vsi mehanizmi emigrantske družbe so večinoma naravnani na dogodke od tedaj naprej, ko je migrant prišel k njim in manj ali pa nič na prej, čeprav so v starem okolju ostali starši, družina, otroci, premoženje, obveznosti pa tudi vse tisto, ki kakorkoli zadeva migrantovo vedenje, njegovo odklonskost, predkaznovanost itd. Tudi službe, ki jih migrantova matična država

⁷ Ahtik, V.: Beograd, — sociološka študija, s. 295.

⁸ Slovenci v Nemčiji, Bilten 8, s. 68.

⁹ Kleiner/Parker v Behavior in New Environment, s. 357.

pošilja na tuje zaradi vzdrževanja vezi z domovino, služijo samo nekaterim vprašanjem, verjetno pa še najmanj vedenjskim. Kolikor pa gre za interne migracije pa takšna povezanost (npr. med Slovenijo ali posamezno regijo in kakega območja npr. v Bosni) sploh ni stalno organizirana, marveč je le občasna in posamična ob kakem očitnem primeru motečih ali problematičnih ljudi.

Migrant se mora v novem okolju socialno in psihološko prilagajati drugačnim hierarhičnim odnosom, ki jih morebiti ni bil navajen, diskriminaciji, omejenim možnostmi komunikacij, družbeni neenakosti itd. Pri njem se pojavljajo spoznanja o neizpolnjenih pričakovanjih, družbena obrobnost, čuti se lahko dezorganiziran spričo tradicionalnih vedenjskih norm itd. Zato mora iskati podporo pri sebi enakih ali podobnih, s katerimi laže preživlja tudi svoj proti čas. Odtod tudi »migrantska geta« in »harlemi«, osamitev določenih skupin zdomcev, neprilagojenost, dvojnost in težave z asimilacijo po eni in vztrajanjem pri starih navadah na drugi strani. Odtod konflikti s kulturo, komunikativno in funkcionalno integracijo.¹⁰ Ker pa pretežno prihajajo na delo v materialistično družbo, kjer je pogosto posebna vrednota premoženje in denar, ugodje in izkoriščanje kot prednost pri bogatenju, se pojavlja vprašanje, koliko je premoženska kriminalnost migrantov odraz želja imeti več in je nasilnost nevrotično in psihično pogojeno reagiranje na pritiske ali zadovoljitev nekih duševnih ali telesnih potreb.

Če družbena vpetost (socialna integracija) kaže na razmerja med migranti in emigrantsko družbo, potem je **kriminalnost lahko pokazatelj stopnje vpetosti in standardizacije norm**, ki jih je treba sprejemati. Odtod najbrž razkorak med Slovenci in Bosanci v zahodni Nemčiji in konflikti med domačini in Bosanci v Sloveniji, kjer sprejemamo »južnjake«.

Ali selekcijski mehanizmi emigrantskih družb, ki potrebujejo mlajše, zdrave, z znanjem jezika, z zelenimi kvalifikacijami, ustreznih navad¹¹ itd. ne potiskajo na rob vse druge, ki tega nimajo in ki v svojih željah ne uspevajo? Ali je za sodobni svet res tako pomemben konflikt kultur, pri katerem so na eni strani tradicionalne, preddemo-kratične in predindustrijske kulture in na drugi strani sodobne, industrijske in demokratične kulture¹² itd.

¹⁰ Glej Clinard/Abbott, s. 153—164.

¹¹ Glej tudi Klínar, TiP 12, 1975, 11—12, s. 1103.

¹² Novosel, s. 61.

Odtod tudi zagotovo pojavi, da kmetje, delavci, intelektualci in drugi različno občutijo procese akomodacije, adaptacije, akulturacije, konflikte, diskriminacijo, osamitev itd., se jim različno upirajo in jih različno sprejemajo ali ostajajo dvoživke, ker žive v dveh različnih sistemih, »kar povzroča križanje ali spopadanje njihovih vrednot in norm«.¹³

Prenekateri rešujejo svoje spopade in stiske z odhodom iz imigrantske družbe, s preselitvijo, vrnitvijo, s kriminalom itd. tja do samomorov.

4. Zunanji in notranji konflikti

Za večino migracij je značilno, da potekajo iz kmečkih oziroma podeželskih območij v mestne ali iz manjših mest v večja oziroma nasploh iz revnejših predelov v bogatejše. V teh krajih je večja poseljenost prebivalstva in navadno tudi razvitejša industrializacija. Koliko pri migrantih ne gre za gozdna ali poljedelska dela, se večinoma naseljujejo v mestih, če ne, pa vsaj »samski in sami« v naselja sebi enakih in podobnih. Kolikor gre za urbanizirana naselja, pa **mestni način življenja** vsebuje brezosebnost, anonimnost, majhnost, odtujenost in sploh položaje, v katerih se nasploh podeželski način življenja razločuje od mestnega. Če pa je posameznik še migrant povrh, pa tuje mestno okolje ustvarja še druge neprijetne okoliščine ter zunanje in notranje konflikte.

a) Zunanji konflikti so zlasti naslednji:

— migranti so pretežno iz spodnjih družbenih plasti. Njihov (razredni) položaj¹⁴ je na splošno znatno nižji od položaja okoliškega prebivalstva in domačega delavstva. Zato se pogosto srečujemo z »obrobnimi sloji znotraj proletariata«.¹⁵

— Tudi znotraj migrantskih skupin se oblikuje »družbena oddaljenost«. Le-ta je nasproti domačemu delavstvu še večja.

— Okoliško oziroma domače prebivalstvo jih težko sprejema, kolikor migrantov sploh ne odklanja. To doživljajo naši zdomci drugod, pa tudi »južnjaki« v Sloveniji, saj je 80 % vprašancev v Sloveniji odgovorilo, da migranti z juga ogrožajo slovenski jezik, slovensko nacionalnot, slovenske običaje.¹⁶ Domače prebivalstvo je pogosto tudi pod pojmom neustreznega vedenja migran-

¹³ Klínar, Migracija, Bilten 22, s. 19.

¹⁴ Glej tudi Migracije, Bilten 22, s. 20.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Mežnarič, s. 68.

tov in njihovih ekscesov, zaradi česar se jih prav tako ogiba in jih ne sprejema, ker meni, da so migranti bolj udeleženi v pretepih, pijančevanju, nasilju, kriminalu, nevestnem delu itd.¹⁷

— Splošno vzdušje in kake posebnosti povzročajo, da odnošaji med migranti in sosese ali med migranti in domačimi delavci niso dobri, kolikor v kakih primerih ne gre celo za pojave nečlovečnosti, krutosti, brezobzirnosti, izkoriščanja in podobno.

— Stanovanjske razmere in sploh življenjski pogoji prenekaterih skupin migrantov so neprimerni, včasih za človeka celo neustrezni.

— Nasilje in kriminal migrantov nad domačim prebivalstvom vedno zaostre razmerja v okolju, ki migrante sprejema na delo. Strah pred migranti zaradi osebnih, spolnih, premoženjskih in podobnih napadov pa ustvarja zapreke v zблиževanju. Zato prihaja do »ksenofobije« (strahu pred tujci), »negativnega nacionalizma, anomije, demoralizacije, neustrezne identifikacije«¹⁸ itd. »Razvijati se začnajo migrantska geta, izbruhnejo medetični in rasni konflikti, najrazličnejši pojavi diskriminacije, razširjajo se negativni stereotipi itd.¹⁹

— To še bolj vpliva na prostorsko segregacijo migrantov in sekularizacijo, zunanje pritiske na migrante in ustvarja »nezaupanje, sumničavost, zavist, nasilje, rezerviranost in umik«.²⁰

b) Notranji konflikti

Notranja konfliktnost je povezana in vzpodbujena z zunanjo. Migrant mora zaradi nje spreminjati svoja stališča, vrednote in navade, če opaža, da je svet, ki ga obdaja, sovražen, tuj in oddaljen. Določeni objektivni družbeni pogoji (pa tudi narodni, mednarodni, razredni položaj), v katerih živi migrant, »ustvarjajo njihovo subjektivno stanje trajno konfliktno spremljano z ideološkimi in moralnimi krizami in globalnimi človeškimi kolebanji«.²¹ Odtod tudi otopelost, nezanimanje, neudeležba v samoupravljanju, frustracije, predsodki itd.

Hkrati imajo migranti težave še s psihološkim prilagajanjem na okolje, na delovno mesto, na ljudi okoli sebe, na jezikovne ovire itd. Nekateri tuje raziskave ugotavljajo med migranti resne duševne bolezni in motnje, duševno nestabilnost,

nasilnost, shizofrenijo, paranoidne reakcije in neprilagodljivosti, depresivnost, strese in psihopatske sindrome tja do samomorilnih tendenc.²²

Poleg tega migranta lahko muči še domotožje, pomanjkanje doma, družine in prijateljev, domače okolice in gotoljubnost, domačega načina življenja in navad.²³

Če posamezniki izražajo zadovoljstvo z bivanjem in delom v tujem kraju, pa drugi občutijo osamljenost, izrabljanje, nesposobnost prilagajanja. Pri marsikom je resnična podoba o sebi močno neskladna z idealnim položajem, ki ga želi imeti v migraciji ali ga z njo doseči.

5. Zlorabljanje migrantov

Ob opazovanju, ugotavljanju, raziskovanju in izboljševanju migrantskega življenja v tujini, tujem okolju in morebitnem rasnem, narodnostnem, razrednem in podobnem razločevanju se načenjajo tudi vprašanja viktinologije ekonomske migracije. S tem so mišljeni vsi tisti pojavi, s katerimi migranti postajajo žrtve izkoriščanja, diskriminacije, prikrajševanja in drugih podobnih ravnanj, s katerimi jih v novem okolju zaradi nemoči, prepuščenosti, obrobnosti in njihove majhnosti neredko brezobzirno zlorablja.

Ker žele čim več na čim hitrejši (morebiti tudi na čim lažji) način zaslužiti, se vdinjajo tudi v prostem času, kolikor sploh niso na delu brez dovoljenja, prek posrednikov, ilegalno, socialno in zdravstveno nezavarovani, pri zasebnikih itd. Če že niso diskriminirani pri dohodku, do katerega prihajajo v rednem delovnem razmerju, pri socialni varnosti in podobno, pa jih lahko izkoriščajo še kako drugače.

Temu se tudi v lastni domovini marsikdaj ne morejo izogniti, ker tudi tam pomenijo vir bogatenja izkoriščevalcem, hkrati ko morajo zaradi stiske prevzemati najrazličnejša družbena nezajelena, težaška in neprijetna fizična dela.

Migranti se naseljujejo pretežno v velikih mestih ali v njihovi bližini.²⁴ Tu neredko bivajo v stanovanjskih razmerah, ki so znatno pod standardi domačinov.²⁵ Zaradi stisk si sposojajo denar za oderuške visoke obresti. Na delovnem mestu jih često zatirajo v delovnem ali etničnem smislu.²⁶ Pri tem domači delavci v tujem okolju

¹⁷ Glej prav tam, s. 50.

¹⁸ Klinar, Sociologija, s. 72.

¹⁹ Klinar, TiP 12, 1975, 11—12, s. 1095.

²⁰ Rot v: Beograd — sociološka študija, s. 278.

²¹ Petrović, s. 108.

²² Glej npr. Collected Studies in Criminological Research, Vol. 3, s. 14—15.

²³ Migracije, Bilten 22, s. 23.

²⁴ Glej npr. Gastarbeiter und innere Sicherheit, 25.

²⁵ Glej Migracije, Bilten 6, s. 23.

²⁶ Slovenci v Nemčiji, Migracije, Bilten 8, s. 52.

žele obdržati svoj položaj, jih izkoriščajo, da se čutijo ogrožene, tuje oblasti imajo do emigrantov slab odnos²⁷ itd.

Neslovenski delavci pa včasih trdijo, da se v Sloveniji počutijo kot tujci, da so Slovenci neprijazni, da ne žele pomagati delavcem iz drugih republik, da mora neslovenec vedno več pokazati kot Slovenec, da jih Slovenci prezirajo²⁸ itd. Slovenska podjetja sklepajo tudi kooperantske pogodbe z obrtniki iz drugih republik. Le-ti zaposlujejo več delavcev, kot bi jih smeli, kršijo pogodbe o delovnem času, odmoru, počitku, nadurah, osebnih dohodkih, določbe o varstvu pri delu, predpise o socialnem zavarovanju itd. Kooperanti si skupaj s slovenskimi podjetji prilajajo sredstva, ki niso rezultat njihovega dela, si ustvarjajo na račun sezoncev izjemno ugoden položaj in odtujujejo migrante od njihovih delovnih rezultatov.²⁹ Število v Sloveniji neprijavljenih delavcev iz drugih republik je (bilo) ponekod skrivnost, čeprav so ob koncu leta 1979 ugotovili, da jih je kar 15 000. Pri tem jih izkoriščajo še tako, da jih slabo plačujejo, pa vendar drago obračunavajo njihove ure, da delavcem drago zaračunavajo prenočišča in prehrano itd. Kljub posredovanju organov za notranje zadeve, tožilstev in sodišč, delovnih inšpekcij in političnih institucij je bilo stanje glede nezakonitosti zaposlovanja, izkoriščevalskih razmerij in nezadostnega razumevanja za »sezonce« leta 1979 še vedno zaskrbljujoče. Za tako stanje so odgovorne delovne organizacije, česar ne bi pričakovali spričo družbenopolitične ureditve pri nas.

Primerjava ravnanj z našimi ljudmi kot tujci v zahodni Evropi in »sezonce« iz drugih republik v Sloveniji kaže podobne izkoriščevalske in pridobitniške tendence, le da se to dogaja v različnih družbenih ureditvah, med katerimi je ena kapitalistična, druga pa socialistična in samoupravna; le izkušnje nemočnih in ne dovolj zaščiteneh so podobne, če ne enake.

Migranti so torej lahko v neenakem pravnem in gospodarskem položaju z domačimi delavci, kar jim mora porajati osebne in skupinske krize, negotovost in odpor. Če v Nemčiji govore o »Konkuranzsangst«³¹ (strahu zaradi konkurence), ko se delavci boje, da ne bi izgubili dela,

²⁷ Prav tam, s. 54—55.

²⁸ Mežnarič, s. 12.

²⁹ Posredniki: bogatenje na račun delavcev, Delo, 9. 1. 1980, s. 10.

³⁰ Glej članke v dnevniku Delo, 18. 12. 1979, s. 6; 30. 8. 1979, s. 8; 8. 11. 1979, s. 4; 16. 11. 1979, s. 7; 7. 12. 1979, s. 12 itd.

³¹ Petrović, s. 104—105.

če bi protestirali, se upirali in iskali pravico, kaj naj bi o tem rekli pri nas, kako naj bi imenovali posnemanje izkoriščanja itd., če že vemo, kaj je motiviranost zanj?

»Dominantna etnična večina je v razmerju do etnične manjšine nadrejena, privilegirana, nosilec izkoriščanja in diskriminacije«.³² Migrant pa je lahko žrtev kriminalnih in podobnih ravnanj, bodisi, da se tega zaveda ali ne. Zlorabljanje mora neredko prenašati že zaradi izbire med dvema zloma, med katerima je včasih morda večje tisto, da bi lahko ostal brez kruha. Toda tu gre za moralo družbe, ki dovoljuje izkoriščanje nemočnih in slabo zaščiteneh, nepriviligiranih, revnih in tistih, ki predstavljajo spodnje družbene plasti. Le-te naj še v naprej opravljajo »težavno, nevarno, neprijetno, monotono, umazano delo v industriji, gradbeništvu, kmetijstvu...«.³³

6. Migrantova družina

V kriminologiji se dosti ukvarjajo z vlogo družine pri oblikovanju človeškega vedenja. Kakor je družina pomemben dejavnik za posameznikovo socializacijo, tako ima lahko tudi kriminologene sestavine, zlasti pri mladih za njihovo življenje v prihodnosti, (še posebno, če je začasno ali stalno nepopolna oziroma brez enega ali obeh staršev). Ker pa gre pri migrantih večinoma za odrasle (ali vsaj doraščajoče), je za naše razmišljanje v ospredju zlasti:

— Preprečevalni ali varovalni učinek družine v primerih, ko je z migrantom na tujem in je z njim vred podvržena podobnim ali celo enakim vplivom kot on.

— Izostajanje normalnega vzdrževanja vezi med migrantom, njegovim zakoncem in otroci, če so ostali v starem kraju.

— Opuščanje vloge staršev, če sta zakonca — migranta odšla zdoma, otroke pa pustila bolj ali manj preskrbljene pri sorodnikih, znancih ali kje drugje.

— Asimilacija naših družin s tujo kulturo v primerih, ko zdomci odhajajo v tujino s svojimi otroki in ostajajo v zamejstvu po več let (do otrokovega šolanja, do otrokove odraslosti itd.).

— Še najmanj tovrstnih težav je, če odhajajo zdoma mladi ljudje brez zakonskih in družinskih obveznosti.

³² Klinar; Društvene razlike u medjunarodnim odnosima, s. 69.

³³ Klinar; Značilnosti sodobnih mednarodnih migracij, TIP s. 1098.

Najneprijetnejši pa so tisti položaji, ki doma ustvarjajo:³⁴

— Motnje v družinskih razmerah, ki najpogosteje pomenijo tudi vir drugih nerešenih vprašanj.

— Gmotno nepreskrbljenost družine ali njenih članov.

— Upadanje vzgojne vloge družine.

O vsem tem je bilo za naše zdomce opravljanih v Jugoslaviji nekaj analiz in raziskav, zlasti tam, kjer ti pojavi najbolj prihajajo do izraza in kjer morajo posredovati predvsem socialne službe, šolske oblasti itd. ali socialna pomoč v primerih nepreskrbljenih staršev. Verjetno smo vedno najbolj **pozorni na položaj in težave otrok migrantskih družin**,³⁵ ki odhajajo v zamejstvo. Na splošno mislijo, da so vsi migrantski otroci vzgojno in socialno ogroženi in da se negativnim posledicam ni mogoče ubraniti. Drugi pa mislijo, da se ti otroci ne razločujejo od drugih in da ne ustvarjajo več težav kot tisti, ki žive v domovini s starši (ali v domačem kraju, čeprav so »sezonci« iz drugih republik na delu v Sloveniji).³⁶ Sicer redke raziskave in pregledi potrjujejo obe ugotovitvi. Po nekaterih odhod obeh ali vsaj enega od staršev ne vpliva pomembnejše na spremembe v otrokovem vedenju in zato niso bolj odklonski kot drugi otroci, druge pa kažejo, da je odhod staršev motnja, da je njihov osip v šoli večji, da bolj izostajajo od pouka (tudi zaradi kmečkih opravil), da so bolj nedisciplinirani v šoli,³⁷ itd.

»Živeti z družino je ena izmed temeljnih človeških pravic.«³⁸ Odsotnost staršev vendarle pomeni pomanjkanje skrbnosti in topline (vsaj v večini primerov, čeprav je lahko odsotnost neustreznih staršev prednost za otroka). Tudi vključevanje otrok ali odraslih članov v družino po daljši odsotnosti pomeni težave v prilagajanju in medsebojni povezanosti. Otroci, ki se vračajo iz tujine bodisi sami, bodisi s starši, so zopet v stiski zaradi drugačne šolske ureditve, nezadostnosti jezika in govora, šolskih težav pri vključevanju v družbe sebi enakih³⁹ itd. Odtod tudi slabši šolski uspehi, negotovost, zaskrbljenost staršev, nepotešenost pričakanj itd.

³⁴ Mitrović/Stojaković, s. 33.

³⁵ Glej npr. Jože Friedl: Delavci iz občine Ptuj na začasnem delu v tujini in njihovi otroci, Magistrska naloga, oktober 1979; Jovanović, s. 43 in drugi.

³⁶ Jovanović, prav tam.

³⁷ Glej Friedl, zlasti s. 107—111.

³⁸ The Welfare of Migrant Workers and their Families, s. 14.

³⁹ Prav tam, s. 46.

Za otroke zdomcev v tujini močno skrbi država s posameznimi službami in dejavnostmi (glej samo posamezne postavke v zveznem proračunu za leto 1980, Ur. l. SFRJ 76-998/79), medtem ko sezonci doma niso deležni tolikšne skrbi, ker ne gre za takšno asimilacijo, akulturacijo in absorpcijo z jugoslovanskimi narodi kot z drugimi v tujini (oziroma vsaj bojimo se je ne).

Migranti brez družin so v prostem času izpostavljeni različnim negativnim vplivom, družina jih ne more varovati in podlegajo priložnostim, ki omogočajo alkoholizem, igranje za denar, nasilnost in pretepe tja do prostitucije (pri migrantkah) in do kriminala, zaradi česar domnevajo, da so z odklonskostjo bolj obremenjeni kot domače prebivalstvo. Zato »navzočnost sorodnikov (za migrante) štejejo za vir stabilnosti«⁴⁰ in neformalne družbene kontrole tako za odrasle kot za otroke. Da je temu res tako, kažejo podatki o razvezah v občinah z visoko stopnjo migracije v inozemstvo (v občinah Kladovo, Negotin itd. je bilo med migranti 26 % razvez).⁴¹

Toda priznati moramo, da več vemo o družinah, ki so ostale pri nas, kot o družinah, ki so odšle v tujino.

7. Družbeno nadzorstvo in migranti

Nestalnost prebivališča, menjavanje poklica in podobne lastnosti ljudi vedno vzbujajo pozornost formalnega družbenega nadzorstva, zlasti policije. Migranti pa so navadno ljudje, ki se jim kopičijo vsaj dve taki posebnosti, če ne celo več. Če prihajajo iz dežel z drugačno družbeno ureditvijo, so toliko bolj sumljivi in nadzorstvo dežele, ki jih sprejema, mora vedeti, kdo so, kakšni so, kakšni so njihovi nameni in ali pomenijo možno nevarnosti za družbo, ki jim daje delo.

Kolikor gre za notranjo migracijo v naši državi, zlasti za prihajanje delovne sile iz drugih republik, je ta nadzor na drugačnih temeljih in obsega le tiste, ki so morda pod poostrenim nadzorstvom varnostnih organov zaradi kakih dejanj iz preteklosti.

Tisk in druga sredstva javnih občil včasih in ponekod dramatično poudarjajo udeležbo tujcev v kriminaliteti domače dežele in tako umetno vzdržujejo ne samo strah, marveč tudi nenaklonjenost nasproti tujcem. Odtod tudi naraščajoča ksenofobija in prepiri ter glasovanja za ali proti

⁴⁰ Clinard/Abbott, s. 114.

⁴¹ Mitrović/Stojaković, s. 34.

sprejemanju tujcev in za omejevanje naseljevanja. Tudi na Slovenskem je dosti ljudi, ki ne sprejemajo »južnjakov«.

Vsaka policija na svetu mora upoštevati javna čustva pri obravnavanju migrantov in preneka- tera med njimi z začasnimi delavci ali sezonci ne dela v rokavicah. Odtod tudi masovni pregledi veljavnosti listin in dovoljenj, racije po skupnih bivališčih in naseljih, ugotavljanje neprijavljenih, preverjanje po tiralicah in drugi ukrepi tja do izгона kot najpreprostejšega, toda najučinkovi- tejšega sredstva obrambe pred morebitno nevar- nostjo migrantov.

Če so migranti po eni strani možna nevarnost za družbo, ki jih sprejema zaradi gospodarskih koristi, so po drugi lahko koristni informanti, agenti, konfidenti, vohuni ali celo teroristi in politični devianti ter orodje v rokah tujih sil (tudi nasproti lastni deželi), zbiralci in posredo- valci podatkov za (tujo) policijo med sebi ena- kimi itd. Kot take jih lahko uporabljajo tudi državni kontrolni mehanizmi in prenekateri migrant je zrno med mlinskimi kamni tuje in domače policije. Če dela za eno, je v nevarnosti pred drugo, kolikor ni tako daleč, da se »igra« z obema. Toda o tem se javno ne razpravlja, bolj so v ospredju nekateri druga vprašanja.

Migranti so pred nadzorstvom označeni kot taki že sami po sebi zaradi svojega položaja, ki ga dobe v novem okolju. Ker nobeno nadzorstvo ne more med njimi komunicirati enako kot med lastnim prebivalstvom, se mora zatekati k infil- traciji, agenturi itd., če naj obvladujejo dogaja- nja in druge pojave med tujimi ljudmi, kajti na splošno domnevajo, da je med migrantskimi skupinami vendarle relativno obsežno temno polje odklonskosti. Odtod tudi hipoteza »večja ko je družbena razdalja med osebo, ki je vpraš- ljiva in tistim, ki jo nadzoruje, bolj se ji pripisuje odklonska identiteta«. ⁴²

V Zahodni Nemčiji ugotavljajo, da imajo juž- njaki svoja negativna stališča nasproti domače- mu državnemu aparatu in prav tako tudi proti nemškemu po načelu, da je pravi junak tisti, ki uspe državo povleči za nos. Za prenekatero migrante je bolj pomembno upoštevanje svojih tradicionalnih norm in morale kot pa zakonskih določil in ukrepov oblasti. ⁴³ Marsikateri migrant je bil tudi v Sloveniji zaklan ali ubit zaradi krvnega maščevanja, izhajajočega iz razmerij kje na Kosovem ali drugje, napaden, poškodovan, okraden in marsikdo se izmakne nadzorstvu za-

⁴² Ericson, s. 17.

⁴³ Dörmann, s. 280.

radi »zidu molka« njegovih prijateljev in znan- cev. Odtod zopet maksima »večji ko je kulturni razloček, bolj je oblast prisiljena uporabljati svojo moč, bodisi za kriminalizacijo nasprotnikov bodisi njihovih skupin«. ⁴⁴

Čeprav je že od nekdanj znano pravilo, da »ignorantia iuris neminem excusat«, ga (tuje) nadzorstvo nad nevednimi, nepoučenimi, prepro- stimi in podobnimi neusmiljeno dosledno uporab- lja, če mu to koristi pri »čiščenju« kakega območ- ja ali za kako priložnost.

Nadzorstvo nad migranti poteka na različnih ravneh; na delovnem mestu, v barakah, nefor- malno in s pomočjo raznih služb za svetovanje, z raznimi akcijskimi programi in podobnimi dejavnostmi dežele gostiteljice in države, iz katere migranti izhajajo. Zadnja si včasih zlasti prizadeva ustvariti ustrezno zavest migrantov, ker jih želi čim več in čim dlje ohranjati zase, nesocializirane s tujo kulturo, zavedne in spo- sobne ohranjati domačo identiteto tudi zato, ker sto tisoči migrantov za domovino pomenijo do- kajšen primanjkljaj v obrambni moči.

Vprašanja zunanjega ali notranjega, domačega in tujega, novega in prejšnjega nadzorstva pri veliko migrantov ni preprosto vprašanje. Poteka ob asimilaciji, akulturaciji, ob upiranju tujemu ali ob življenju v razmerah dveh kultur. Vseka- kor pa je vredno razmišljati o vplivih nadzorstva na migrantovo početje še posebno, ker mu ne more pobeigniti.

8. Kriminološke (sociološke) teorije za poja- snjevanje odklonskosti migrantov ⁴⁵

Kriminologija (zlasti zahodna) pozna nekaj teorij, s katerimi razlaga vlogo migracij na nastaj- janje odklonskega vedenja. Te teorije večinoma posegajo v etiološka vprašanja ter so pomembne za razumevanje ravnanja migrantov v tujem svetu. Teorije so nastajale predvsem tam, kjer je šlo za mešanje migracij z različnih zornih ko- tov, tako narodnostnih, rasnih, razrednih in dru- gih. Naj na kratko in pomanjkljivo omenimo nekaj teorij.

⁴⁴ Denisoff/McCaghy, s. 103.

⁴⁵ Za ta del je bila zlasti uporabljena naslednja literatura: Clinard/Abbott: *Crime in Developing Countries*, 319 s.; Denisoff/McCaghy: *Deviance Con- flict and Criminality*, 273 s.; Milutinović Milan, *Kri- minologija*, Beograd 1979, 513 s.; Milutinović Milan, *Osnove tendencije u savremenoj kriminologiji*, refe- rat na VII. mednarodnem kriminološkem kongresu v Beogradu; *Unterprivilegiert*, 325 s.

Najbolj znana med vsemi je gotovo **teorija kulturnega konflikta**. Izhaja iz težav v razmerjih kulture in osebnosti, ki jih doživljajo migranti. Upošteva položaj, ko so norme dveh ali več skupin v konfliktu ena z drugo. Kulturni konflikti pomenijo vir (po tem izhodišču) precejšnjega dela kriminalitete. Njen avtor Sellin je razlagal kulturni konflikt s prepletenostjo vedenjskih norm. Ta prepletenost se razvija na tri načine: določeno ravnanje je nekje dopustno, drugje pa prepovedano (na to opozarjajo npr. kriminologi v Izraelu, kamor se priseljujejo ljudje iz vseh koncev sveta); zaradi razširitve kazenskega prava na novo območje postane nenadoma kaznivo neko vedenje, ki prej ni bilo: ob selitvah oziroma preseljevanju prihaja vedenje neke skupine v nasprotje z vedenjem druge skupine ali s kulturo družbe, ki sprejema migrante.

Teorija kulturnega razkoraka temelji predvsem na neenakosti menjavanja posameznih delov kulture, nekateri se razvijajo hitreje, drugi počasneje in ovirajo ravnotežje. Vse to je povezano z razvojem tehnologije, institucij, navad, razumevanja itd. in hkrati tudi z vedenjem in reagiranjem na pritiske okolja. S tem prihaja do osamitve posameznika ali skupin, pri čemer se ne upošteva ali vsaj ne dovolj vrednot, ki jih ima. Kulturni razkorak je zato vzrok kriminalnega vedenja.

Ob teh dveh zornih kotih kulturnega nasprotja poznajo **teorijo normativnega konflikta** (novejšega datuma iz leta 1960). Uporabljajo jo za označevanje nasprotij med pravnimi in drugimi normami, ki nastajajo med procesi družbene rasti. Z njo utesnjujejo pojem kulturnega konflikta. Ob tem se takoj pomisli tudi na normativno vpetost (integracijo), ki pomeni določeno stopnjo skupinskega vedenja po kulturnih standardih. Kulturna vpetost pa pomeni notranjo soglasnost kulturnih standardov določenih skupin.

Nekateri pojasnjujejo odklonskost migrantov tudi s **teorijo anomalije**, ki se deloma razlaga kot breznormnost ali protislovnost med kulturo in strukturo družbe oziroma med simboliziranimi cilji, ki za večino migrantov niso dosegljivi, ker žive v družbi, ki cilje razglasa za določen del svojega prebivalstva, ne pa zanje, kar lahko kaže tudi na dezorganizacije in teorije o njih.

Drugi omenjajo v zvezi z migranti tudi **teorijo različne priložnosti**, ki temelji na spoznanjih, da ljudje nimamo vsi enake možnosti doseči cilje z dopustnimi sredstvi. Odtod potreba, da želje uresničujemo tudi protipravno in neustrezno. S teorijo se prično razmišljanja

o različnih med bogatimi in revnimi, med spodnjimi in zgornjimi sloji, o različnih med izobraženci in usposobljenimi za kak poklic na eni in nekvalificiranimi delavci na drugi strani itd.

Vse tovrstne teorije dobivajo kritike in popravke. Vse se tako ali drugače ukvarjajo z življenjem ljudi v pestrem, zapletenem, neenakem, anonimnem, brezosebnem in družbeno razklanem svetu, v katerem nastaja razkorak med skupinami, med posamezniki in skupinami in med skupinami ter globalno družbo. Očitajo jim tudi, da pogosto **zanemarjajo psihične plati posameznika**. Zato poudarjajo zunanje razločke in nasprotja med tradicionalno družbo in normami migrantov ter normami (tudi kulturnimi) novega okolja, kamor je migrant prišel. S tem v zvezi se nenehno išče tudi vzročnost za odklonskost.

Ob razmišljanju o etiologiji migrantske odklonskosti najbrž ne bi mogli mimo **alienacije** in iskanja razlogov za kriminalnost v materialnih pogojih določene družbe. »Socializacijo« migrantov močno ovirajo gospodarski, razredni in drugi vplivi, zaradi katerih je migrant odtujen ne samo od dela in proizvodov svojih rok, torej objektivno, marveč tudi subjektivno. Zato bi moral **marksistični koncept pojasnjevanja povezanosti migracij in odklonskosti upoštevati večplastnost vzročnosti** odklonskega vedenja zlasti v tujem često izkoriščevalskem in »nesprejemljivem okolju«.

S k l e p

Zadnja leta dajemo v Jugoslaviji poseben politični, pa tudi raziskovalni poudarek zunanjim in notranjim migracijskim tokovom. Notranjim še posebno v Sloveniji, kjer je vsako leto nad 100 000 sezonskih delavcev iz drugih delov Jugoslavije, med katerimi jih je vsaj deseti tisoč ali še več prišlo neorganizirano in jih neredko izkoriščajo (posamezni »kooperanti« in drugi). Vprašanja migracij se obravnavajo s **političnih, gospodarskih, organizacijskih, socioloških** in podobnih zornih kotov, še **najmanj pa s kriminoloških in kriminalnopolitičnih**. Ker pa so migranti pogosto devianti ali žrtve odklonskosti med seboj in manj od domačega prebivalstva (neposredno), jim gre pozornost tudi v tem smislu. Pozornost jim gre morda tudi zato, ker se o njih včasih razširjajo neutemeljene govornice in pretiravanja o njihovi ekscesivnosti zlasti nad domačim prebivalstvom, kar ustvarja strah pred tuci, pa tudi

vzdušje nesprejemanja delavcev neslovenske narodnosti. Ta sestavek se ukvarja predvsem z nekaterimi kriminološkimi vprašanji, kolikor jih je mogoče načeti ob pomanjkljivih podatkih za ta namen in po doslej opravljenih raziskavah v Sloveniji, ki pa so bile drugače naravnane.

Ugotavljanje in raziskovanje t. i. »kriminalne obremenjenosti« migrantov ni preprosto prav zaradi pogostih selitev in zaradi domnevno visokega števila pojavov v temnem polju, ki gredo na njihov račun v precejšnjem delu predvsem pri nasilniški, premoženjski in deloma tudi spolni kriminaliteti. Zlasti tisk posreduje podatke o pojavih, katerih nosilci imajo pogosto neslovenska imena, tako da vzbujajo vtis, da visok odstotek poulične, cestne, gostilniške in muskulturne odklonskosti storijo neslovinci. S tem v zvezi razmišljanja o kriminalnosti migrantov presegajo zgolj strokovna področja in segajo v politiko in sožitje med narodi. Morda je zaradi občutljivosti tega vprašanja tudi manj navdušenja za spoznavanje tovrstne resnice na Slovenskem. Raziskave na tujem posegajo tudi na ta področja morda (pogosto) tudi s prav določenimi nameni.

Najrazličnejša mednarodna, vladna in znanstvena ter druga srečanja, ki so doslej obravnavala vprašanja migrantov, so sprejela nešteto ugotovitev, sklepov, predlogov in priporočil, ki jih zadevajo. Tovrstna prizadevanja načenjajo prenekatera vprašanja od priprav na migracijo, organiziranost prihoda v novo okolje, oblike prilagajanja, težave, ki jih čaka, otroke, ki jih imajo bodisi doma ali na tujem do pravic in dolžnosti ter varovanja njihovih človeških pravic itd. Naše razmere kažejo, da v skrbi za migrante tako doma kot v tujini nekoliko kasnimo, čeprav se naša skrb zanje v zadnjih letih zboljšuje. Le-ta mora vplivati na omejevanje njihove morebitne ekscesivnosti in zmanjševanje njihove viktimizacije. Oboje je lahko pomembno družbenopolitično vprašanje.

Družbeno razredno vprašanje je migracija zlasti zato, ker gre za selitve delovne sile iz manj razvitih krajev in imajo tudi emigracije različne gospodarske značilnosti, med katerimi nezaposlenost, revščina, zaostalost itd. niso med zadnjimi. Vse to so že klasiki marksizma povezovali s kriminalnostjo. In čeprav tudi blagostanje poraja kriminaliteto, ne gre pri tem zanemarjati tistih, ki morajo, kot pravi pregovor, iz kakršnihkoli razlogov, tudi v socialistični družbi »s trebuchom za kruhom«. Migracijsko politiko spremljajo razne dejavnosti in ukrepi za zboljšanje položaja migrantov. To ima v kriminalno-političnem po-

gledu pomemben prispevek pri zatiranju migrantske odklonskosti, še posebej, če zadevajo posamezne skupine, kot so otroci, mladoletniki, ženske, družine, migrantske skupnosti in društva. Čeprav je končni namen vseh prizadevanj (vsaj pri nas) preprečevati izseljenišvo, so koristi tudi kriminalnopolitične in samozaščitne.

Podobni in še marsikateri drugi razlogi kažejo na potrebo po raziskovanju naše zunanje in notranje migracije. Tudi iz zornega kota ne samo gospodarske prednosti ali izgub, marveč tudi varnosti, odklonskosti migrantov in ekscesivnosti nad njimi, tako doma kot v tujini.

UPORABLJENA LITERATURA

1. Ahtik, Miroslav: Interpersonalni odnosi v **Beograd-sociološka študija**, Beograd, 1977, s. 273 do 306.
2. Albrecht, Peter-Alexis et al.: Reaktionen sozialer Kontrollinstanzen auf Kriminalität Jungerausländer in der Bundesrepublik, **Monatsschrift in Kriminologie und Strafrechtsreform**, 61, 1978, 5, s. 268—296.
3. Aspects of Criminality among Migrant Workers, Council of Europe, Strasbourg 1975, 44 s.
4. Bessel, Lorenz: Gastarbeiter und innere Sicherheit iz »Kriminalstrategie und Kriminalistik«, Hamburg, zvezek 11.
5. Brody, Eugene: »**Behavior in New Environment**, 1969, 479 s.
6. Burić, Oliver: Porodice, čiji su hranioci otišli na rad u inozemstvo, VI. naučno savetovanje »**Društveni konflikti i socijalistički razvoj Jugoslavije**«, referati, II. del, s. 165—176.
7. Clifford, W.: Culture and crime — in global perspective, **International Journal of Criminology and Penology**, 6, 1978, 1, s. 61—80.
8. Clinard, Marshall/Abbott, Daniel: **Crime in Developing Countries**, 319 s.
9. De Carvalho Lahalle, Annine: La déviance chez le mineurs fils d'immigrants. **Reeducation** 31, 1975, 4, s. 25—45.
10. Denisoff, Serge/McCaghy, Charles: **Deviance Conflict and Criminality**, 1973, 374 s.
11. Dörmann, Uve: »Gastarbajter« kriminalitet i životne prilike (prevod), **Izbor**, 15, 1975, 3, s. 277—288.
12. Ericson, Richard: Social distance and reaction to criminality, **British Journal of Criminology**, 17, 1977, 1, s. 16—29.
13. Expert Group on Social and Social and Related Aspects on Rural-Urban Migration in Europe, UN European Social Development Programme, Tihany-Budapest, 17.—25. september 1967, — poročilo.
14. Ferracutti, Franco: European migration on Crime, v **Collected Studies in Criminological Research**, Strasbourg, 1968, s. 9—76.
15. Friedl, Jože: Delavci iz občine Ptuj na začasnem delu v tujini in njihovi otroci, oktober 1974, magistrska naloga, tipkopis, 115 s.

16. Jovanović, Svetislav: Položaj i problemi dece migrantskih porodica, **Socijalna politika i socijalni rad**, 15, 1979, 4, s. 43—53.
17. Kaiser, Günter: Die Kriminalität der Gastarbeiter und ihre Erklärung als Kulturkonflikt, **Kriminalistik**, 23, 1969, št. 5 s. 251—253, št. 6, s. 308—311 in št. 7, s. 365—369.
18. Klinar, Peter: Društvene razlike i medjuetičkim odnosima, **Sociologija**, 18, 1976, 1—2, s. 65—78.
19. Klinar, Peter: Imigrantski proletarijat, **Naši razgledi**, 28, 3, (650), 9. 2. 1979, s. 68 in 69.
20. Klinar, Peter: Značilnosti sodobnih mednarodnih migracij, **Teorija in praksa**, 12, 1975, 11—12, s. 1094—1106 in 13, 1976, 1—2, s. 56—65.
21. Lukić, Radomir: Društveno raslojavanje kao uzrok društvenih sukoba u Jugoslaviji, VI. naučno svetovanje, **Društveni konflikti i socijalistički razvoj Jugoslavije, referati**, II. del, s. 193 do 216.
22. Mangin, William ed.: **Peasants in Cities**, 1970, 207 s.
23. Mežnarić, Silva: Imigracije delavcev iz drugih republik v Slovenijo, I. poročilo, Inštitut za sociologijo in filozofijo, Ljubljana, 1977, 75 s.
24. Mežnarić, Silva: Imigracije radnika iz drugih republik u Sloveniju, faza II, Inštitut za sociologijo in filozofijo, Ljubljana, 1977, 69 s.
25. Mitrović, Aleksander/Stojaković, Vitomir: Socijalni problemi migrantskih porodica i sistem službi socijalne zaštite, **Socijalna politika i socijalni rad**, 15, 1979, 4, s. 31—42.
26. Novosel, Pavao: Samoupravljanje i konflikt kultura, VI. naučno svetovanje, **Društveni konflikti i socijalistički razvoj Jugoslavije**, 1972, s. 61—66.
27. Petrović, Zoran: Medjunarodni odnosi i migranti-povratniki, **Socijalna politika i socijalni rad**, 15, 1979, 4, s. 54—132.
28. Roberts, Bryan: Les migrations, l'economie industrielle et la consommation de masse, **Revue internationale des sciences sociales**, 31, 1979, 2, s. 306—329.
29. Shoham, Shlomo et al.: Immigration ethnicity and ecology as related to juvenile delinquency in Israel, **Israel Studies in Criminology**, I, Tel Aviv 1970, s. 77—97.
30. Shoham, Sh.: Migration and crime in Israel: research proposal, v **Israel Studies in Criminology**, 1972/3, s. 21—32.
31. Shoham, Sh.: Research in criminology in a country of social change, **Israel Studies in Criminology**, vol. I, s. 9—34.
32. The Welfare of Migrant Workers and their Families, UN European Social the Development Programm, Herceg Novi, 8.—13. 9. 1975, poročila, 167 s.
33. Toš, Niko in drugi: Migracije, jugoslovanski delavci v Stuttgartu in okolici, Bilten 6, december 1973, 84 s.
34. Toš, Niko: Migracije iz Jugoslavije, **Teorija in praksa**, 15, 1979, 1, s. 112—116.
35. Toš, Niko in drugi: Migracije, slovenski radnici u SR Nemačkoj, Bilten 22, oktober 1978, 125 s.
36. Toš, Niko in drugi: Migracije, Slovenci v Nemčiji, Bilten 8, 1975, 132 s.
37. **Unterpriviligierte**, Kritische Texte: Sozialarbeit, Sozialpädagogik, soziale Probleme, 1973, 325 s.

UDC 325.2-058.55

Criminological Views on Migration

Pečar, dr. Janez, Professor of criminology, Institute of Criminology, Ljubljana

In spite of the intensive migration trends of the last two decades and in spite of political, economical, organizational and other approaches to the treatment of migration it can be stated that this phenomenon, regarded from the standpoint of criminology and criminal policy, has been rather neglected in Yugoslavia. Consequently it is not sufficiently well known to what degree migrants coming to Slovenia are prone to crime neither how much they are economically and criminally victimized in the environment which receives them on employment.

The phenomena which are produced by migrants or which cause their victimization within internal or external migration are rather similar. Although there is no reliable data about either type of migration — neither for Slovene migrants abroad nor for

foreign workers in Slovenia — migrants are generally not more deviant than the native population; nevertheless they take the lead in some forms of behavior which are conditioned by ethnopsychological or other factors, besides those forcing them to commit crime.

Influences linked with alienation, segregation, anomie, loneliness, personal distress and difficulties induce them to deviance at the same time that the fact of being different from the native population pushes them into a marginal position. All this causes migrants various external and internal conflicts and inconveniences with formal social control which they often try to avoid.

A special question arises in connection with families and children and their assimilation in a foreign environment.